

CHATGPT VA SUN'IY INTELLEKT VOSITALARINING TALABALAR AKADEMIK YOZUVINI RIVOJLANTIRISHDAGI ROLI.

Mahmudjonova Gavharoy Adixam qizi

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti 3-kurs talabasi

mahmudjonovagavharoy87@gmail.com

Ilmiy rahbar: **Baydullayeva Firuza Akilbekovna**

Annotatsiya: Ushbu maqola oliy ta'lim talabalarining akademik yozuv ko'nikmalarini shakillantirishda ChatGPT va boshqa sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarining o'rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida SI vositalaining matn tuzish, tahrirlash, g'oyalarni generatsiya qilish va til o'rganishdagi imkoniyatlari yoritilgan. Shuningdek, akademik yozuv jarqyonida sun'iy intellekdan foydalanishning ijobiy tomonlari bilan bir qatorda, akademik halollik va plagiat masalalari ham ko'rib chiqilgan. Maqola yakunida talabalarining raqamli kompetentsiyasini oshirish bo'yicha amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: akademik yozuv, sun'iy intellekt, ChatGPT, raqamli ta'lim, til o'qitish metodikasi, innovatsion texnologiyalar, akademik halollik.

Аннотация: В данной статье анализируется роль и значение ChatGPT и других технологий искусственного интеллекта (ИИ) в развитии навыков академического письма у студентов высших учебных заведений. В ходе исследования освещаются дидактические возможности инструментов ИИ в структурировании текста, редактировании, генерации идей и изучении языков. Наряду с положительными аспектами использования ИИ в процессе академического письма, также рассматриваются вопросы академической честности и плагиата. В завершение статьи даны практические рекомендации по повышению цифровой компетенции студентов.

Ключевые слова: академическое письмо, искусственный интеллект, ChatGPT, цифровое образование, методика преподавания языков, инновационные технологии, академическая честность.

Abstract: This article analyzes the role and significance of ChatGPT and other Artificial Intelligence (AI) technologies in developing the academic writing skills of higher education students. The study highlights the didactic potential of AI tools in text structuring, editing, idea generation, and language learning. Furthermore, along with the benefits of integrating AI into the academic writing process, issues of academic integrity and plagiarism are also discussed. The article concludes with practical recommendations for enhancing students' digital competencies.

Keywords: academic writing, artificial intelligence, ChatGPT, digital education, language teaching methodology, innovative technologies, academic integrity.

Kirish. Bugungi kunda sun'iy intellekt (SI), xususan ChatGPT kabi yirik til modellari (LLM), ta'lim tizimida transformatsion bosqichni boshlab berdi. Akademik yozuv — bu nafaqat matn yaratish, balki tanqidiy fikrlash va argumentlarni mantiqiy tartibga solish jarayonidir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, SI talabalarga "yozuvchi blokrovkasi" (writer's block)ni yengib o'tishda va matnning stilistik ravonligini ta'minlashda ko'maklashadi. Biroq, bu vositalardan noto'g'ri foydalanish talabalarda mustaqil fikrlash darajasining pasayishiga olib kelishi mumkin.

Metodologiya. Ushbu maqolada tizimli tahlil (systematic review) metodidan foydalanildi. Dunyoning nufuzli universitetlarida (masalan, Stenford va Oksford) SI

vositalarining ta'limga integratsiyasi bo'yicha olib borilgan so'nggi hisobotlar va ilmiy maqolalar o'rganildi. Shuningdek, talabalar o'rtasida SI vositalaridan foydalanish samaradorligini o'lchash bo'yicha sifat tahlili o'tkazildi.

Natijalar. Olib borilgan tahlillar va xalqaro tajribalarni o'rganish natijasida ChatGPT va SI vositalarining akademik yozuvga ta'siri bo'yicha quyidagi aniq natijalar shakllantirildi:

1. Matn tahriri va lingvistik sifat (Linguistic Quality): Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, SI vositalari (masalan, Grammarly AI yoki ChatGPT) akademik matnlardagi grammatik va punktuatsion xatolarni aniqlashda 92% aniqlikka ega. Bu ko'rsatkich an'anaviy MS Word tekshiruvchisidan sezilarli darajada yuqori.
2. Akademik lug'at va sinonimlar: Talabalar SIDan foydalanganda matndagi umumiy so'zlar (masalan, good, bad) o'rniga akademik darajadagi terminlar (exemplary, detrimental) qo'llanilishi 35% ga oshganligi kuzatildi. Vaqt menejmenti: Maqola strukturasi (outline) yaratish jarayonida talabalar SI yordamida o'rtacha 2 soatdan 4 soatgacha vaqt tejashadi. Bu esa asosiy e'tiborni ma'lumotlarni tahlil qilishga qaratish imkonini beradi.
3. Argumentlarni shakllantirish: SI talabalarga bitta g'oyani turli nuqtayi nazardan ko'rsatib berish orqali (counter-arguments) ularning tanqidiy fikrlash doirasini kengaytiradi. Masalan, "Sun'iy intellektning zarari" haqida yozayotgan talaba SIDan "qarshi argumentlar" so'rash orqali o'z maqolasini yanada obektivroq qilishi mumkin.

Garchi xalqaro tadqiqotlar SIning vaqtini tejashini ta'kidlasa-da, bizning kuzatuvlarimiz shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonlik talabalar uchun ChatGPT asosan til to'sig'ini (language barrier) yengib o'tish vositasi bo'lib xizmat qilmoqda. Ya'ni, talaba o'z ona tilidagi ilmiy g'oyani xalqaro akademik standart darajasiga olib chiqishda SIDan ko'prik sifatida foydalanmoqda.

Argumentlarni shakllantirish: SI talabalarga bitta g'oyani turli nuqtayi nazardan ko'rsatib berish orqali (counter-arguments) ularning tanqidiy fikrlash doirasini kengaytiradi. Masalan, "Sun'iy intellektning zarari" haqida yozayotgan talaba SIDan "qarshi argumentlar" so'rash orqali o'z maqolasini yanada obektivroq qilishi mumkin.

Muhokama va tavsiyalar. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, SI akademik yozuvda faqatgina "yordamchi" emas, balki "katalizator" vazifasini o'taydi. Biroq, bu jarayonda bir qator muammolar ham mavjud:

1. Gallyutsinatsiya (Hallucination) xavfi: ChatGPT ba'zan mavjud bo'lmagan manbalarni yoki soxta faktlarni to'qib chiqarishi mumkin. Shuning uchun har bir keltirilgan faktni "Fakt-cheking" (haqiqiylikni tekshirish) qilish majburiydir.
2. Akademik to'g'rilik (Academic Integrity): Talaba SIDan matnni to'liq yozdirib olishi — bu ilmiy o'g'rilik (plagiat) hisoblanadi. Akademik to'g'rilik tamoyili shuni talab qiladiki, SI faqat tahrirlash, g'oyalar generatsiyasi va tilni boyitish uchun ishlatilishi kerak. Matnning mazmuni va yakuniy xulosasi talabaning o'ziga tegishli bo'lishi shart.
3. Algoritmarga bog'lanib qolish: Haddan tashqari SIDan foydalanish talabalarda mustaqil yozish va uslub yaratish ko'nikmalarining susayishiga olib kelishi mumkin.

Tavsiyalar:

1. OTMlarda talabalarga SI bilan ishlashda "Prompt Engineering" (so'rovlarni to'g'ri shakllantirish) bo'yicha seminarlar o'tkazish.
2. Maqolalarda qaysi qismlar SI yordamida tahrir qilinganini "Acknowledgement" (minnatdorchilik) bo'limida ko'rsatib o'tish madaniyatini shakllantirish.

Shaxsiy mulohazalarimizdan kelib chiqib shuni ayta olamizki, ChatGPT tavsiya qilayotgan ma'lumotlarning ko'pchiligi ingliz tilidagi adabiyot manbalaridan olinganini

hisobga olsak, mahalliy o'zbek va rus tilidagi ilmiy mabalarining chetda qolib ketmasligi uchun talaba SI dan milliy ilmiy me'rosni ibobatga olgan holda foydalanishi shart deb topamiz. Tadqiqotlarimizni sarhisob qilib shuni ta'kidlay olamizki, sun'iy intellekt talaba uchun tayyor fabrikaga aylanmasligi kerak, balki akademik yozuv jarayonida "shaxsiy tutori" rolini bajarishi, unga xataolarini tushuntirib va uslubiy vazifalarda foydalanishi maqsadga muvofiqdir. Faqatgina shu yo'l bilan o'z milliy me'rosimizni asrab qolgan holda ulardan akademik mahoratning yangi bosqichaliga chiqishimga yo'l ochiladi.

Foydalanilga adabiyotlar:

1. UNESCO (2023). Guidance for generative AI in education and research. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000386693> – Ushbu hisobotda SIning ta'limdagi etik chegaralari belgilangan.
2. Lo, C. K. (2023). "What is the role of ChatGPT in education? A systematic review of early publications." Education Sciences. <https://doi.org/10.3390/educsci13040410> – ChatGPTning ta'limdagi roli bo'yicha eng ko'p iqtibos olinadigan tadqiqotlardan biri.
3. Sullivan, M., et al. (2023). "ChatGPT in higher education: Considerations for academic integrity and student learning." Journal of Applied Learning and Teaching. <https://doi.org/10.37074/jalt.2023.6.1.17> – Akademik to'g'rilik masalalari bo'yicha chuqur tahlil.
4. OpenAI (2024). Educator considerations for ChatGPT. <https://www.google.com/search?q=https://help.openai.com/en/articles/8313929-how-can-educators-respond-to-students-using-ai-writing-tools> – OpenAI kompaniyasining pedagoglar uchun rasmiy tavsiyalari.